POTIO-RITAS,

ET

Nonnullæ

DISPVNCTIONES IVRIS,

ADAMI ZYDOWSKI.

Nil tàm proprium imperij, quàm legibus viuere.

VARSAVIÆ,
Apud Ioannem Trelpinski S. R. M. Typograph.
Anno Domini 1640.

Lectori.

ET in negotio, & in otio, vt sis aliquis, enitendum est omni. Jllac, vt profiterem palæstræ Iuris quantuscunq; studeo: hâc, vt non delitescam, profectus eo lectos in tuum deprompsi commodum. Si, quod præsto bonum est? proba, & vtere: sin leuiùs seria tracto, ignosce, nec inuehe. Homo, sum; in otio (si quod nobis otium) non potui non remissus esse. Decet autem reprehensorem meminisse, se quoq; peccare posse. Et præterea, profectus tibi tradidi, non perfectam scientiam. Quam, & alibi, ne quæsieris: Res variata fori: immensusq; aliarũ super alias aceruatarum legum cumulus, genuinam rationem iuris depressit. Cæterùm, cùm nõ probas, ad minus transi, ne cum carpseris, minor æstimeris. Quia qui inuidet, minor est. Sciens denique, quòd improbe facit, qui in alieno libro ingeniosus est. Quanquam, nec illos sanos æstimem, qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam. Soli artifices, de artibus iudicent. Earum enim quisq; rerum iudex est idoneus quarum est eruditus. Cùm nulla sit disciplina, in qua non peccando discatur, ita, nec vllus libet tam malus, qui non aliqua parte prosit.
Proinde lege, & vtere.

Iudex, non ante leges incedere, vt magister, verum eas sequi debet, vt discipulus.

Interitus Respublicæ, cum non leges Magistratibus, sed Magistratus legibus imperant.

Gratia absit, causam merita decernant.

POTIORITAS.

NIe byłá przed tym / w Práwie náßym in vsu Potioritas, co y z Státutu sámego / ále y z oney sexutrali iuris correctura, ktora zá Zygmuntá pierwßego 1532. Anno, przez zacnych onych Práwá 1. T[illegible]ßycki Oyczystego ßcści moderatorow/ Seymem Deputowánych / 2 Máciejowski. odpráwowána byłá/ wybáczyć snádnie. Bo lub Przyluski 3 Myßkowski. niecó o niey wzmianki vczynił/ iednák ták obiter, iż iákoby o niey pisáć niechćiał/ ábo iey doskonáley wiádomośći nie miał. 4 Jzdbienski Dopiero to zá vstáwieniem Trybunału praxis potioritatem 5 Policki induxit: ktora/ iż rożnie rożni práktykowáli/ nástąpiłá potym lex 1588. ktora iuż rzetelniey ią opisawßy in vsum fori 6 Roczdowski. podáłá. A przed tym nie actio potioritatis, ále causa pro deportatione citationis per possessorem intentata czyniłá rozmiar práwá / ták iure vincentis, iáko y possidentis, w ktorey záraz certabatur de iuribus. Gdźie ieśli possessor miał poźnieyße práwo/ ábo máiąc pierwße/ póki rok y ßeść niedźiel nie wyßło / pro deportatione citationis nie czynił / á o przewodźie wiedźiał/ lubby miał potioritatem iuris, trácił ią/ y płáćić muśiał. Teraz to iuż w zwyczáiu nie iest/ y owßem possessor, á zwłaßczá diffidens práwu swemu/ kwoli dálßey zwłoce / o znieśienie pozwu nie czyni/ ále czeka áż go post victum principalem pozwem potioritatis námácáią.

KTora potioritas, nie tylko z sámego gołego pozwu Ziemskiego / po bánniowánym pryncypale

wßczynána bywa / ále tez / gdy possessor w Grodźie pro Complicitate banniti pozwány bedac / záßczyći sie / że nie iest Complex, ále vigore iurium suorum possessor; zkad iż practica iurium foro Castrensi non incumbit, remissa stáwa do Ziemstwá / ad experiendum de eisdem Iuribus.

A Iákożkolwiek potioritas in decisionem Iudicij przypada / niżeli do vznánia sámey potioritatem przychodźi / ieśli iest wiecey Kompetitorow ná ieden termin zgromádzonych / nie zwykł sie pozwány iednemu z nich sámemu spráwowáć / ále áż sie o raz wßyscy stocza. A to dla tego / żby plures pro eisdem bonis agentes, wedle Statutu de Actore, pierwey miedzy soba experiment lepßośći praw swych vczynili / żeby possessor wiedźiał komu sie ma ex proportione Iurium suorum, ták iednych pierwßych / iáko drugich poślednieyßych spráwowáć. Bo stadż iednemu sie tylko spráwuiac / przeiawßy Aktorowe práwo / nie trácił go do drugich Kompetitorow / iáko wzgledem ich praw poślednieyßego: zkadby zás stráty swey nie miał odyskáć / kedy y Aktora lokupletowałby vpádem swoim / ktory alias damno suo ßwánk práwá swego miał odnieść. Przeto in concursu Competitorum, zwykł Trybunał z possessorem suspensie czynić / áż sie oni rozepra: y gdy w regestrze rożnie sa położeni / pospolićie ieżeli ad incidentiam z drugimi czynia / ábo wiec ná ieden regestr wßytkim spisowáć sie każa.

Wprawdźie niektorzy / á zwłaßczá co práwá swego cáłośći nie vfáia / zwykli sie z tego zdźieráć / opponuiac / iż / qui possidet, omnib' possidere videtur.

A ponie-

A ponieważ possessor in persona principalis debitoris zostawa/ powinien się wykupić wszytkim/ ták temu/ iáko y owemu. y iáko Aktor/ sine adminiculo drugiego kredytorá/ dał swe pieniądze/ ták ie náżad ma odbieráć/ ná tego/ ábo owego rozpráwe nie czekáiąc. Gdyż y Executio rei iudicatę omnem moram excludit, pogotowiu y suspense.

LEcz Trybunał mniey ná to zwykł pátrzyć/ ále suspense z Possessorem vczyniwszy/ Kompetitorom miedzy sobą rosprawiáć się nákázuie: w rosprawie tám się oni ruguią/ kto ma ná tablicy zostáć/ kto z niey spáść/ y naprzod bádáią się/ kto z nich konwinkował pryncypałá? á kto nie? y ieśli ktory ná tych dobrách/ ktorych petitur potioritas przewiodł proces/ czy ná inszych? Potym przystępuią ad certamen iuriū, ex quorum cognitione euincitur; czyie práwo/ contra possessorem, primo loco, ábo też secundo, lub tertio, y dáley/ iáko series iurium pociągnie/ ma subsistere: y ták possessorowi concertatione sua vprzątáią potioritatis petendæ requisita, o ktorychby się pozwany miał bádáć; ták/ że mu tylko o sámego dekretu Ziemskiego approbácyę/ ábo retrákrácyę przyiydźie mowić/ potym práwá vkazáne refutowáć/ á swych záś poczet stáwić.

A gdy ieden iest tylko Aktor/ á pozwánych possessorow w pozwie kilká położonych/ ordynkiem/ iáko po sobie mieyscem idą/ spráwowáć się muszą.

PO ordynkiem iednák spráwuiąc się/ tám wszytkie potioritatis requisita, ktore y concurrentes miedzy sobą ágitowáć

kowáć zwykli/drábnie possessor/ y pyta sie tákże ieśli iest conuictus debitor principalis, gdyż poki principalem zstáwa/ poty do possessorá rekurs nie bywa. A Konwikcya dwoie bydż rozumieia: ábo gdy successorowie dłużniká/ z successyey po nim wyrok vczynia/ ábo gdy sam principalis debitor, lub successorowie tego bánnitowáni przez Aktorá beda: ktorzy/ ieśli pro cassanda bannitione czynia/ tym sámym cōuicti nie zostawáia; á zá tym tież do possessorá/ iuris aditus patere nie może. Jeśli nic nie czynia/ á powod dowiedzie conuictum bydż principalem, possessor pro causa respondere muśi.

Conuictio.

Ktory konuikciy dowodzac/ nie zwykł Aktor vkázywáć/ tylko initium litis, & determinationem eius. To iest/ Contumácya/ Lucrum. Bánnitia. Reliquum vero processus, iáko Astitia/ & subsequentes gradus, w ktorych perlucra continentur, wywodzić nie powinien: dla tego/ iż possessor nie płáći nigdy/ tylko summe pryncypálna/ á przezyskow nic. Od ktorych płácenia iż principali debitori facultas odprzyśieżenia sie processu służyć może/ záwsze vwolnion zostawa/ ále ná sobie iure uicti, vel in alijs eius hæreditarijs bonis, ściagáć ich każa. Záczym poniewáż go perlucra non afficiunt, ich tez przewodu/ nie iest mu rzec powinna wywodzić y vkázywáć.

Probationes Conuictionis.

NAmagáia sie przećie drudzy cálego wywodu processu/ to prætenduiac/ iż Conuictio, to iest bannitio, nie mogłá być tylko ex processu. Ex cuius legalitate, legalis bannitio

nitio, á zátym conuictio censetur, y possessor iuż spráwlé sie powinien. Ale gdy iest processus nullitas, bannitionis tákże nullitas subsequi musi: á zátym / iż nie legitimè conuictus principalis, tedy possessor ab impetitione litis wolen zostawáć ma. Co oboie inaczey vkazano bydź nie może/tylko z wywodu cálego processu.

W ktorym rázie Trybunał/ pro diuersitate causarum, promiscuè zwykł decernowáć/ gdy Aktor/ y perlucra potioritate soluenda petit, każe proces wywodźić. Gdy tylko głowna summa vindicatur, nie każe.

A Tu tylko o proceśie in Contumaciam super principali debitore, przewiedźionym piszę. Lecz kiedy záßłá approbatio perlucrorum & processus, ábo ex personali comparatione iure victi, lub też præscriptia ztwierdzone / zá ktora negatiua ich służyćby nie mogłá; tam parem rationem ich mieć niektorzy każą/ táko zapisu sámego: ponieważ z progressu tákiego vim priuilegij obtinent, y Constytucya 1588. iáwnie mowi: Ze pierwßego zapisu summá/ y przezyski/ máią bydź ważnieyße/ y naprzod iść. Zkąd sequitur, że tákże przez possessorá/ iáko y principalis summa, płácone bydź máią/ gdyż też z zapisu vrosły/ ktorym sie obowiązano sub vadio płáćić/ y iuż nie tákim sposobem / pro vno z zapisem reputantur. Perlucra.

IN contrarium drudzy vkázuią: Ze possessor / ad onus perlucrorum eiusmodi nie powinien / gdyż one z zapisem zá rowno stáć nie mogą. Bo zapis iest de natura iuris, y wiąże dobrá; á perlucra de natura delicti kładą; bo ex

Contu-

Contumacia iureuicti, y z rebelliey iego/ á zniewagi przeciw praw y zwierzchności rosta. Záczym osobe principaliter á nie dobrá wiąża/ bo y Actum Criminalem, to iest/ Bánnitia inducunt; zkąd imáć go y do więże wsádźić/ y onego w niey trzymáć práwá każa. Co z Constitucyey 1564. sub Tit. Dekret ná sądy nowe przeszłe/ iáśnie patet, gdźie mowi

Dobrá w dispozycya wziąć / one dźierżeć / etc. Nihilominus tákowego wywołáńcá poimáć wsádźić/ ktorego gárdło in gratia nostra.

Z Ktorey distinkciey Bonorum & Personæ, Iudicè patet, że práwo dobrá iureuicti podáie pod onus debiti, & inscriptionis; á osobe záś sáme pod onus perlucrorum, ex Contumacia eius studiosa perductorum. Czego tákże potwierdza stáre práwo w Státućie sub Tit: Condemnatio. Gdźie pisze.

Ad manus aduersariorum ligati tradantur.

Si in captiuitate manentes, fugierint, sint liberi.

Jákoby chćiał vkázáć/ że captiuatio in pœnam rebellij pozwánego/ & satisfactionem Contumaciæ iest introducta, y iák sie kto z więże wymknie / ćiężarow zyskowych znika/ gdyż Corporali pœna zápłáćił / co pieniądzmi vśćić miał: iednak długu sámego nie iest prożen/ gdyż on kwitem tylko sámym znieść trzebá.

Vkázuią y to/ iż gdyby ratio perlucrorum in causa potioritatis trzymána bydź miáłá/ muśiáłyby vltimo loco po wszytkich zapisách/ by dobrze poślednieyszych bydź reputowáne: choć legis contextus ináczey disponit. Bo ponieważ pochodzą ex delicto, & in locum pœnæ introducũtur, tedy

adæqui-

adæquiparantur Fisco. A iáko Fiscus pro successore vltimo censetur, ták y perlucrorum vltima ratio bydź muśi. Przekłádáią do tego / że dobrá iureuicti zá toby mogły nie stáć/ coby przezyski wynośiły / zkąd possessor y od swey summy dla przezyskow odpadáćby muśiał. Coby iniquum było/ gdyż zátym iureuictus in condicto z powodem/ mogłby dáć ná sobie proces przewodźić / approbuiąc go: byle tylko per iureuincentem poślednieyszego kreditorá/nie dawszy mu nic/ z máiętnośći swey wyrugował.

Quo in passu praxis zwykłá eam sequi regulam, iáka ktora Trybunał weźmie przed sie. Bo ieden pátrząc ná prawo o przezyskách iáwne káze ie płáćić. Drugi záś rigorem æquitate temperuiąc / nie simpliciter ie wprawdźie odćina / ále iákby ie tez odćiął/gdy ná osobie pozwánego/ábo inszych iego dobrách ściągáć ich káze. A ow / może iuż wiecey nic nie mieć.

Bywa y to/ á zwłaszczá do zápisu / iż nie czekáiąc konwikcyey principalis debitoris, dawáią causam potioritatis. Ci ktorzy tą drogą idą/ te progressu swego rácye dáią. Ponieważ przy / od zápisu y Aktu iego (oblaty nie zápomináiąc) potioritas iure destinatur : tedy/ iż potioritas in locum deportandę citationis successit, á zápis possessoris ná zápis kreditorow pierwszy iest wnieśiony/słusznie powiádáią/ in vim emundationis iuris sui, iest od nich/ causa potioritatis bonorum podnieśioná. Ktore dobrá/iż inscriptioni potiori debentur, zá poślednim zápisem ośiągnione bydź nie máią. A iáko in causa pro deportatione citationis intẽtata Potioritas non conuictio principali.

ná konwikcyą principalis debitoris czekáć nie trzebá / ták y tu. Eo magis, że solutio summæ non vrgetur, ále tylko indemnitas iuris, żeby insze posessya nie vprzedźáły práwá / vindicatur. Aliâs silentio iuris actoris, vt in Causa non motæ, pro deportatione citationis causæ, prioritas powodowa zginąćby mogłá. Lecz zá czásu studium mego / dwie tylko pomnie w práwie nászym Koronnym tákie ákcye / ktore in remissione od Trybunału do Trybunału zostáły / á potym tránsákcyą ięte / do decyzyey sądowey nie przyszły.

Bona processu onerata.

Po dowodźie konwinkowánego Pryncypałá / muśi temuż posseßorowi Aktor y to dowieść / że ná tych dobrách / do ktorych śię per potioritatem bierze / przewiodł super principali debitore proces. Alioquin, ieśli ná inszych rozumieią niektorzy / iż posseßor wolny zostáwáć ma / twierdząc / że tylko to z dobr swych / emundando ius suum possessor, winien deportare, co iest procesu importatum. Ale ex iure suo, alterius possessoris iura, ná inszych dobrách / proceßem Aktorowym onerata, nie powinien oswabadzáć. Praxis zás dáwnieysza przy tym stoi / że posseßor w tákim rázie / przećie spráwić śie powinien / á zwłaszczá gdy Aktor perlucra in alijs bonis perducta, non vrget. Gdyż máiąc zápis super bonis omnibus służący / á ieśli ieszcze pierwszy niż ten / zá ktorym posseßor śiedźi / słusznie śię zá ktoregokolwiek dobrá bráć może.

Ktoro

SKoro iuż ták że wßytkiego powod wymierży ſie pozwánemu: poſſeſſor/ á zwłaßczá ten/ co ex contractu dobrá trzyma/ bacząc że te impedimenta ſam vprzątáć muśi / ktore z nim contrahens miał znośić: áby ſobie do niego pro Euictione agendi otworzył drogę / bierze ſobie dylácyą ad conueniendum illum, tanquam Euictorem ſuum, iż ieśliby ná prawie ſwym z iego záwiedźienia przyßło mu ßwánkowáć; ſtráty y zguby ſwey mogł ná nim wetowáć. Bronią zawße tákiey dylácyey / z tey przyczyny / iż actio potioritatis eſt cauſa poſſeſſoria, y o prawie poſſeſſorowym nie może nikt competentius iedno ſam poſſeſſor mowić. Więc euincere iáko ten może / ktory ieſt conuictus? Do tego executio rei iudicatæ nullis dillationibus ſiſtitur. Záczym one odćiąwßy/ á ſalwe tylko / cum Euictore agendi vczyniwßy/ pozwánemu rzetelnieyßą ſpráwotę czynić nákázuią. Euictor.

Wßákże tám idźie Ewiktor / kedy in inſtanti ſtatuitur. Ale ták / żeby Euincens támże záraz in inſtati ſatisfákcyą powodowi czynił / alias conuictus bedąc iákoby miał ináczey ewinkowáć? Zá ktorego wźieciem ná ſie ſpráwoty / poſſeſſorá vwalniáią.

Chcą niektorzy / áby tenże Euiktor y w tym pozwolony był rázie. To ieſt / gdyby záſtáwnik / lub zá inßym kontráktem trzymaiacy / komu inßemu w wiekßey ábo mnieyßey ſummie / nie czyniąc ceſſyey de iure ſuo, ále ſimpliciter pura obligatione, oneż / ktore trzymał záſtáwił dobrá. To dla tego/ że ow/ non ex principali debitore conuicto poſſidet, ále ex iure alterius interuenientis perſonæ, ktory nie ieſt / y nie mogł bydź conuictus, gdyż ſie powodowi nie

B 2 dłuży.

Casus Euictoriæ. dłużny / iednák casum eiusmodi, dopiero praxis teráźnieyßa rotuie. Dawni záś dawnego trzymáią się zwyczáiu / rownáiąc tákowego pośledniego posseßorá práwo / z pierwßego
1. posseßorá práwem zá iedno: skąd / iesli zastáwnik drugiemu w wielkßey záwiodł summie dobrá; v niego / co superest, ná tego własney máietności windykowáć każą. Gdyż z dobr / nie może bydź wiecey spłácono / iedno w czym ie zástáwiono.

A gdy kto o dług nie konwinkowawßy / ále tylko indemnitatem, zápisu swego w czás strzegąc / żeby go iure poślednieyßy do dobr nie vprzedził / dawa záraz / iáko się wyżey námienilo / causam potioritatis. Tám iż nie iest conuictus suus principalis, pozwolona záwße bywa dilatio Euictoris. A impetitor też ná tym rad przestáie / bo posseßor pro Euictione nágrzewáiąc / tym sámym do predßey / y przed czásem zápláty dłużniká iego przywodzi: ktory / żeby in vadio v posseßorá nie zostawał zá nie zniesieniem impedimentu / iśćić się impetitori, ábo onego legowáć musi.

Dzierżącemu też dobrá / ktore to posiadł potioritate ex causa Euictionis perducta, że ma iść contra impetitorem dilatio Euictoris, te rácia dáią / iż w zápisie swym ma to beneficium iuris, że toties quoties opus fuerit, ma euin-
3. ci. Záczym / iáko mu zá pierwßym impedimentem ßedł Ewiktor / ták y zá wtorym iść ma. Gdyż in vsu Euictoris, beneficio duplici, inscriptione videlicet, & decreto conceßi będąc / nie miałby ad deusũ iego być przywiedziony. Quippè semel iure impartita, semper nos sequuntur, y choćby nie był Ewiktor przed tym pozwolony / iednák że possessor tantùm est lucratus per causã pro Euictione pozywáiąc / quãtum per dilationem conueniendi Euictoris concessam, intendisset, tedy eiusdem effectus similis operatio być musi.

Więc y to przytaczáią / że Euictori trzebá integram redde-

reddere causam. A gdyby imputato Euictore, sálwe tylko z nim záchowawszy procedere kazano/ y in præcedendo legalitas iuris Actoreæ partis, ex concertatione citati, ználeziona by byłá/ ktorego aliâs práwo mogło bydź nie ważne/ iuż tym sámym czyniac záś pro Euictione, do sálwy/ nie mogłá by integra æstimari causa, á zátym y Ewiktorá zapisem wárowánego máiac/ suo periculo stráćićby musiał. Dla czego/ lub to principalis debitor bánnitowány bedac ewinkowáć nie może/ iednák áby z dobr tego/ táż Ewikcya wyszczona byłá/ trzebá żeby possessor actione persequatur. Ktora tákowa causa/ iż iest primaria ex natura Euictionis, tedy pierwey przodkowáć/ niż powodowa potioritas, á zá tym dilatio Euictoris pozwolonaby bydź miáłá.

Tych ráciy w stára práxim diskurs wmowić nie może. Reguła dawna idą. Potioritas respicit possessorem.

A Toli tymi czásy w Trybunale stánełá táka dystynkcya: Ze przećiw temu/ ktory z przewodu práwá o prostá krzywde potioritatem podnosił/ possessorowi tákowemu dillationem Conueniendi Euictoris dano tym podobno respektem/ że priuilegiata preponderant simplicibus. Lecz záś do zapisu/ gdy drugi tákże pro Euictione práwo przewiodszy/ potioritate onegoż possessorá mácał/ dillátia pomieniona odćieto/ y spráwowáć sie nákazano.

Do tego beneficium Euictoris, áni do sámey kauzy/ nie przypowiádáia sie ći/ co z tych dobr/ o ktore gra idzie/ sa wybići. Ale vkazawszy/ że pro iure possessionis bonorum respondere nie mogą/ po- Expulsi.

 nieważ

nieważ z nich ſą wyzuci/ nie wdawáiąc ſię niwco/ ſuſpenſy proßą ad reſtitutionem ſui in bona: y záwießywáią ſpráwę potioritatis ad determinationem ich kauzy expulſionis; ktorą onym ſine intermiſſione kończyć nakázywáią.

Processu aggrauati.

ANi ći/ co in cauſa potioritatis dáli ná ſobie Proces przewiedź/ mogą o Ewiktorze mowić/ áżby z ſiebie proces pierwey znieśli/ ktory/ ieśli nie malè obtento, ábo ignorántią/ tedy czáſem pœnis (á zwłaßcza in contumaciā przewiedziony) znoßą. Ale nie dáley/tylko po ſáme Lucrum, ktore iáko y w ſpráwie działowey/ pœnámi zniesione być nie może/ gdy: przez Lucrum tákowe/ wygrawa ſię res principalis, to ieſt/ Ius prius & potius, choćby było deterius: ztąd nie winámi/ ále ipſa dimiſſione bonorum, żeby vti potiori cederet, ábo zápłácił/ vißczone bydź ma: y dla tego condemnationem Lucri, in eiuſdem operationis intentionem formuią/ wzdawáiąc: Lucrum potioritatis. Ták y w Gránicách Lucrum Actoratus, pœnámi znoßone nie bywa.

Diffidentes záś iuri ſuo, bacząc żeby y ná Ewiktorze/ y ná práwie ſwym nie wiele wſkoráli/ w długą idą/ y ſub tempus litis, komu inßemu; owzáś drugiemu/ ex cōdicto z práwá vſtępuią. To ieśli ſię powod nie poſtrzeże/ quia non adcitauit nouum poſſeſſorē, z terminu zpełznie/ y czekáć muśi. Potroputeli też ſkoki/ lub tám ieden drugiemu bedźie zdawał/ przypozwie tego/ o ktorym wie naypewniey/ dołożywßy. Et alijs omnibus ad eadem bona ius prętendentibus; iuż owi drudzy vledz nie będą mogli. Záczym choć excypuią/ że ad alienum proceſsū nō tenemur, że proces y dekretá tych tylko wiążą/ co ſą in Actione, ſpráwiáć ſię im iednák nákázuią.

Wßakże

Wſzákże tu niektorzy mieć to chcą/ iż gdyby ow/ co ná nim in cauſa potioritatis perlucra ſą przewie-dzione ſtante lite, dobr y práwá vſtąpił/ tedy nouus poſſeſſor ad perlucra nie powinien/ ále żeby in eo requirantur, ſuper quo ſunt perducta. A poſſeſſor nouus żeby tylko pro negotio principali reſpōderet. Lecz iáko ieſt difficile ſeni verba dare, ták y ſtárey eo in paſſu práktyce. Wiąże ſie oná do práwá de bonis litigioſis. Jákieś poſtánie práwá ſwego záſtał/ w tákim ſie wylegay. Boby alias ſequeretur, iżby ták de perlucris wymkniony był prior poſſeſſor, ſublato enim negotio principali, coby iuż kto z owym zyſkał? áby y zyſkał; á gdźież czego ſzukáć? á on może wiecey nie mieć/ iedno to z czego vſtąpił.

PAda y táki caſus, zá ktorym ex condicto z Pánią dożywotną vlegáią poſſeſſores. Iż gdy principalis debitor ták záwiedźie dobrá ſwoie/ że żadnych wolnych nie zoſtáwi. Dożywoćie iednák y opráwę żenie zeznawſzy/ vmrze ſam ſubſequenter, Succeſsyey po nim odprzyśięgą ſie Succeſsorowie/ á Kredytorowie zá tym do poſseſsorow ſie rzucą. Ont żeby tym czáſem w dobrách ſpoczywáli/ námowią Pánią: Aby oná ich/ ex iure ſuo aduitalitio pozwáłá ad eximendum. Interea przyidźie cauſa potioritatis od rożnych Kredytorow inſtituowána. Záſzczyći ſie poſſeſſor ſuſpenſą. Dwáy czynią/ iidemq; iure diuerſi o dobrá iedne/ experiantur prius inter ſe. Páni záś dożywotnia vkaże; Mam być potior, bo emundando ius meum płáćić będę/ ále niech pierwey do poſseſsyey dobr przyidę. Gdźie ieśli ſie nie poſtrzeże/ áni dożywoćia

tym zez

tym zepchnie/ że vigorem nie ma; bo iáko dożywoćie/ áż po śmierći effekt swoy bierze / ták tylko te dobrá okrywa / ktore śmierćią mężową wolne zostawáią/á ponieważ wolne nie zostáły żadne/ wykupná ich/iáko competens Actrix być może? To skoro nayda/ iż Páni per causam Exemptionis, ius euincit aduitalitium, cuius, eundem ex actione consequitur effectum, quem, ipsa parata aduitalitas fuisset operata, tedy competens iest/ & primaria ac potior Actrix. To kreditor ná koßu zostánie/ á owey przećiw possessorom kauze dirigowáć każą: z ktorey choć nákażą exemptią / & bonorum condescensionem, folgowáć sobie bedą/ ßczycąc sie co raz. Nondum veni ad possessionem. A náostátek powlokßy kredytorow/ y dożywoćia potym odstąpi. A kredytor nieborak interea ślinki połykáiąc/ pauzowáć bedźie.

W nákazáney spráwoćie/ iż o práwach/ták Aktorowych/ iáko y pozwánego decidowáć przychodźi/ tedy potioritas ich pospolićie vznawána bywa

Potioritatis qualitas

In

Iuribus, Loco, Bonis, Tempore, Persona, Causa.

QVantum ad Iurium potioritatem należy. Te z ważnośći zapisow/ cyrographow/ krzywd / y słownych obowiązkow vznawáią. Zapisy ieśli są w Grodźie nie wiecznym zeznáne / á w Rok y ßeść Niedźiel ad Acta perpetuitatis nie przenieśione / non æquipolere censetur inscriptioni perpetuæ. A zátym choć są tempore pierwße / potioritate iednák gaudere nie mogą/ y posteriores iure, ob desertationem sui reputantur. Drudzy iednák rozumieią / iż zapis Grodzki/ zá nieprzenieśieniem / ligamenta tylko fori ad respon-

ſpondendum peremptoria tráći/ á nie vigorem ſui perennalem. Rozumieią y to/ że zápiſy te tylko ſame máią bydź przenoſzone/ ktore ſą verè Terreſtris Iudicij, y iſtotnie wieczne/ iáko przedáży/ dárowizny/ zaſtáwy: gdyż y zaſtáwá/ zá wyśćiem dawnośći trzydźieſtu lat/ w wieczność ſie obraca. Ale zapiſow/ dożywoćia/ Arend/ Dotis & ſimplicis debiti, in quibus nulla perpetuitas, choćby z nich obueniret poſſeſſio, nie rozumieią tránſportácyey ich bydź potrzebney. Te záś zapiſy zá przenieśione być poczytáią/ do ktorych proceſſy práwne/ intra fatalia iuris, ták o tráſportácyą ich/ iáko y o iſtote ſame ſą przewiedźione. Proceſſu enim ipſo ratificantur & perennantur. Aleć to ceremonia iákaś y niepotrzebna/ z Grodu do Ziemſtwá proceſſya. Ieśliże bowiem Actis Caſtrenſibus we wſzytkim fides habetur? y Ziemſtwo to tylko perennat, co z Grodu do Ziemſtwá przenieśiono/ vt quid tranſportatio? Gdyż ták Grodzki zapis/ iáko y Ziemſki/ niczym inſzym/ iedno kwitem/ choć vpádły/ nie może bydź znieśiony. Ná on czás to ſłuſznie requirebatur, gdy Stároſtowie paſſim, to prywatnie w domu/ to ná łowach/ to tám/ to ſam ſzláchte powłoczyli/ ſądźili/ y zapiſy przyimowáli. Res erat, vt periculo, ſic ſuſpicioni obnoxia. Teraz kiedy iuż práwem vieći/ nie mogą iedno in loco ſolito munia officij ſui odpráwowáć/ mogłáby tá nieprzenieśionego Zápiſu obſeruatio, mnieyſzą mieć v ſędziego wage. Iednák/ iż legibus ſic viſum, y praxis idem obtinet, trudno iuż przeczyć temu. Iura.

A nie tylko z nieprzenieśienia ad Acta perpetuitatis zapiſow/ ále też/ ieśli ſą w obcym Powiećie y Grodźie/ lub Ziemſtwie zeznáne/ á do włáſnego Powiátu nie przenieśione/ potioritas trácona bywa: ktora aliàs, co in paſſu od Aktu oblátę ráchuią. Co też y o Proceśie/ gdy per lucra poſt Aſtitum Terminum pro executione remittuntur, bydź ma rozumiano. A to ſłuſzna rzecz ieſt. Bo kreditor nie dawałby pieniędzy

wiedząc o záwiedźieniu pierwszym dłużniká swego/ o ktorym w Powiećie swym/ snádnie mogłby sie dowiedźieć/ á po inszych coby sie działo Aktách/ iáko sie bádáć ma? zkąd in remotioribus zapisy/ in elusionem Creditorum zeznánie bydź rozumieią: y cum realibus, co w własnym Powiećie/ onych nie porownywáią. Záczym mimo zapis/ y sáme náwet intromissyą z zápisu pochodzącą/ per oblatam, ad Acta proprij Districtus podána mieć chcą/ gdyż intromissio czyni wiádomość nowo nástałego dobr dłużnikowych Páná/ zkąd Kreditorom oglos snádny/ y od niey præscriptam potioritatis possessionem ráchuią/ opieki iednák in remotioribus zeznáney/ w tákie iuris requisitum nie includuią/ propter indemnitatem pupillorum. Gdyż trudno tą miał Pupillus przenieść/ ieśli iey Tutor nie przeniesł/ á mogł nie przenieść vmyślnie. Záczym ieśli sie opieki ántecessor nie zárzekł/ successor iego/ chociaż oćiec niczym sie nie opiekał/ respondere musi/ si non ex commodo percepto, tedy ex incommodo permisso, że rei pupillari non prouidit. Wyiąwszy żeby successor przyśiągł/ iáko oćiec iego/ o zápisáney opiece nie wiedźiał. A tákie pupillares causæ in potioritatē śielá ważyć zwykły/ áni de quota & quanta commodorum damniné z tobą sie rozeprze/ áż sie pierwey in possessione postáwi. Dopiero in exceptione sui, rem petitam liquidowáć ći będźie.

A iż zapisy iedne są in intentione, iáko gdy sie kto zápisze przedáć komu dobrá swoie/ zestáwe zeznáć/ &c. á drugie są in effectu, iáko dług zápisány/ dar/ przedaż de facto zeznána: tedy tych ius potius æstimatur, ktore są in effectu, bo ab actu záraz virtutem biorą/ á owe dopiero ab euentu pendent. Wyiąwszy ztąd zapis submissionis ad reformandū, przez męża żenie vczyniony/ ktory lub to Dotes non inscriptæ nullæ, eiusdem iednák valoris, vt ipsa reformatio de facto zeznána censetur, gdyż owa sub mariti tutella będąc/

trudno

trudno intentionem inscriptionis do effektu przywieść miá-
łá. Wszákże in personam patris, aut fratrum, gdyby zezná-
na táka submissya byłá / iuż w tey iáko pierwu nie zostawa
prærogátywie / pro alieno enim titulo censetur, y żoná do
niey ináczey czynić nie może / chybá zá destąpieniem wlew-
kow. A choć to submissya tákowa żenie vczyniona / pro ipsa
reformatione habetur: przećie / gdy zá odmiáná wdowiego
stanu / ábo z ktorey inszey miáry ná skupie / tákowa Páni wien-
na zostawa / przywiánku tey nie dáią / gdyż przywiánek ex
amore coniugali przychodzi / ktorego iż mąż nie zápisał / pos-
sessor ićić go nie powinien / gdyż z osobą to mężowa vmárło /
iáko parsonale onus.

Inscriptionum conditio.

Mimo zapisow tákowych vwage / przychodzą drugie /
ábo publiczne / ábo prywatne ná rozsądek Sedziego. Owe
prywatne tacitos contractus zowią: tákowe są Cyrográfy /
tákowa iest y Intercyzá. Ktorey ieśli sámey do Akt podáney
nie masz / multo magis, gdy áni tey roborácyey / nie pokłádá-
ią zá rowno z publicznymi zapisámi. Máią być bowiem zá-
pisy wszytkie iáwne / żeby sie Kredytorowie nie záwodzili / ále
káżdy weyrzawszy w Akta obaczył / bespiecznieli mu dáć pie-
niądze swoie. A o Intercyzie v drugiego w zanádrzu dyszą-
cey / iák kto wiedzieć może? Gdyż tákimi Intercyzámi / á
zwłaszczá nieroborowánymi / ánttdatę w nich nápisawszy / ál-
łaby reálnych długow zrázono. Ktore periculum mouit nie-
ktore Woiewodztwá / ták dálece / że tey Seymowa vchwałą /
Membrany swe do Akt podáne mieć chćieli.

Miedzy ktorymi zápisámi / ieśli są iákie kondycyonálne /
tákowych też cum puris inscriptionibus nie rownáią / gdyż
Conditio iest dispositionis suspensio, y kondycyey wszelá-
kiey tá iest záwsze náturá / vt priùs adimpleatur, quàm ex ea
sequatur effectus. Záczym cokolwiek iest sub conditione,
non est in re. Arendy zás dożywotnie / żonom zeznáne / dożyw-

 wociu

woćiu rownáią. A zápiſy ná zmowie ku vbliżeniu kredytorom vczynione podnoßą. Gdzieby doſkonáłym dowodem zmowá konwinkowána bydź nie mogłá / realitatem inſcriptionis ſupplere iurámentem każą.

Są y inße / inßych zapiſow okolicznośći / ktorych przy vwadze Bonorum, Temporis, Perſonarum, cauſæq; perſpicax ratio położona

GDy záś z Cyrográfow / z krzywd rożnych / y z obowiąskow ſłownych / iurium potioritas euincitur, poſpolicie potioritatem ich: Cyrográfow od daty / krzywd od proteſtácyey y obdukcyey / gdyż proteſtatio conſeruat ius protestantis; á ſłownych obowiąſkow / lub od protestácyey / lub gdy tey nie máß / od daty pozwu / y wynieśienia iego / ráchuią Oblati, vt ſuperius, obſeruatione habita. A choć kto tákowe przewodźi proceſſy / y z przewodu práwnego / rem zda ſie mieć lucratam, nihilominus ſámo negotium principale poprzyśięgáć muśi / propter certitudinem poſſeſſoris, żeby tego nie trácił / co emundando bona zpłacáć mu przychodźi. Czáſem też / iáko gdyby był przewod práwny do Intercyzy / o nágrodzenie ßkod w Arendzie podietych / ktore miał przyiaćiel moderowáć / tám Trybunał / gdy in termino Appellationis, in vices amicorum elocandorũ, ſiue iam elocatorũ ſuccedit, ßkody one / wedle obdukcyey á Inwentarzá / y bez probácyey Aktorowey / dla proceſu przewiedźionego moderuie.

Zápiſow vwagę odpráwiwßy / zwykł Sędźia ad qualitatem bonorum rozſądek ſwoy obracáć. Gdzie mu ponderowáć przychodźi / ktore dobrá? iáko? y od kąd / oneri cauſæ ſą podległe?

Jeden

IEden bowiem dobrá ab actu ipso zárazzapis wiąże. Jáko gdy reformatio in medietate omnium bonorum purè zeznána bywa. A drugie dobrá/ áż post interuallum temporis zapisowi podlegáią/ iáko gdy tąż reformatio, etiam in habendis bonis ásekurowána będźie/ tedy / iuxta illam sexuiralem iuris Correcturam, o ktoreyłem zárazná przodku wspomniał / respectu habendorum, nie ináczey iedno po śmierći mężowey/ in bonis liberis, morte eius derelictis, extendowána bydź może. Co y o dożywoćiu toż śie ma rozumieć/ ktore tákże áż po śmierći/ad bona libera & possessa ściąga śie. Dobrá záś / opieką ná śię przyięta onerowáne / osobne considerationes máią. Jedni bowiem tey są opiniey że ab actu inscriptę tutelę onerantur, drudzy à tempore apprehensionis bonorum. Jedni/ że te tylko dobrá/ ktore Opieká zástálá / są obowiązáne: drudzy / że y te ktorych po wiele tey opiece kto nábył/ gdyż generaliter rzeczono: Bona tutoris, sunt pignus Pupilli. A qui dicit omne, nihil excipit. Nadto/ wszytkieli dobrá/czy cześć ich tylko oneri causę podlega? vpátrzyć trzebá. Bo ieśli zapis super bonis omnibus zeznány: Possessor z iedney włośći nie powinienby tego wszytkiego płáćić / co ab omnibus solui debet: zkąd Trybunał zwykł czásem remisse skázywáć / pro cognitione proportionis bonorum, y strony odsyła do Ziemstwá / Rok im przed sobą záchowawszy/ad decernendam solutionem summæ, respectu bonorum proportionatim prouenientis. Perpenditur y to/ieśliże bona fixa, czy mobilia? potioritate petuntur. Gdyż kredytorowie pátrząc/ iż dobrá leżące/ długom ták wielom nie wystarczáią: á ruchome/ iáko srebro / kleynoty / száty rzedy / &c. nie máłe po śmierći dłużniká zostáły; dawáią względem nich Actionem potioritatis Pániey dożywotniey y oprámney: Ktora iáko iest właśnemu dźiedźicowi powinná / ták im wszytkich rzeczy czynić Inwentarz Bonę

tarz muśi/ y z nich respondowáć. Wiec y to trutinuią / ieśli dobrá Ziemskie/ ábo Mieyskie/ czyli Krolewskie vindicantur. Bo względem Mieyskich odsyłáią ad ius Ciuile. Dobrá zás Ziemskie choćby kto zastáwą trzymał / de triennio, ad triennium, rátowáć go to może/ ábyzátym causam potioritatis, ante tempus triennij ferre nie miał / gdyż tákowa conditio temporis, tylko recognoscentem principalem debitorem, & eius successores, in eximendo, non vero competitores in potioritate wiąże. A względem Krolewskich/ te okoliczność kłádą / że śilá dłużnikow bywa tákowych / ktorzy pieniedzy v kredytorow nábráwszy/ nie kupuią dźiedźicewá/ ále tylko Krolewczyzny/ ktore wypráwuią in personam swych successorow / vchodząc tym exekucyey/ o niezápłácenie długow przewiedźioney / iż dobrá Krolewskie lucris perlucris onerowáne być nie mogą. Zkąd euenit, że po śmierći ich/ odprzyśięgáią sie successorowie oyczystey successyey/ á Krolewczyznę nihilominus trzymáią / zá pieniądze kredytorow nábytą/ y intráte z niey wielką biorą. Co bárzo iniquũ. Dla czego miałby Sedźia/ zá dowodem tákiego przemysłu/ prowentá tákowe miedzy Kredytory dźielić. Bo ieśli Constytucya 1588. ná summách in bonis Regalib⁹ záwisłych odpráwę każe czynić/ á czemu y ná prowentách toż ſtczono być nie ma.

Czás/ nie máłą tákże in potioritate, z okoliczności swoiey ponośi vwagę. Nie dármo rzeczono: Tempus est mensura rerum, Tempora dispensant vsus. Záczym iż od punktu iego/ regulatur tákże potioritas; ták/ że/ qui prior tempore, potior iure destinatur, dla tego sedźia / nie tylko z zápisow/ wyżey pomienione okoliczności/ ále też Tempus potentiæ, in factum exequendum, powinien vpátrywáć / ták o żony pod władzą mężową; pupilli, pod opiekuńską; syná pod oycowską będących/ &c. mogliłi iure permittente, siebie y dobrá swoie / ná ten czás onerowáć? gdy zápisy / z ktorych

potio-

potioritas postulatur, rozeznawáli? z ktorego fundámentu occurrit quæstio, y záraz quæstionis ab vtrinque conside-ratio tákowa. Gdyby syn viuente patre, zápisał dług ná dobrách oyczystych komu / ktore oćiec potym tákby zawiodł y strácił/ że synowi wiąć ich/ po śmierći iego / żadnaby miárą nie przyszło. Ieśli in potioritate, circa concurrentiam zapisow oycowskich / z zapisem synowskim / powagá zapisu synowskiego trzymána bydź ma? czyli ánnihilowána. Poniewaz / lub to syn iest dźiedźicem / dyspozycya iednák iego suspensa censetur, poki oćiec żyw zostawa / tantumq; potest inferior dominus, quantum concessit superior. A potym Tempus.
gotowiu / że Státut sub Tit. *Ludus Taxil.* iáwnie mowi. Że Omnis contractus, cum filio familias initus, żadney wagi ponośić nie ma. Ná co w Trybunale 1621. in contrarium vkázywano Práwo/ sub Tit. *Pater.* Iż pro homicidio per filium patrato, debetur satisfactio ex sorte hæreditatis, in eundem filium cedenda. Záczym ieśli ex delicto eius ważna inoneratio bonorum, dáleko ważnieysza bydź ma ex iure, y z zapisu pochodząca / gdyż Státut de Ludo taxillorum, długi in rem perditam impendowáne reprobat, á nie te/ ktore causa necessitatis są záwźięte / & bona fide vczynione. y co większa/ iuri publico folguiac / tenże Státut ná końcu mowi / że *Talia omnia & singula per ipsum deperdita, in ipsius sortem computentur.* Zkad vkázywano/ że śie dłużyć może / bo iest z oycem condominus bonorum, y dla tegoż oćiec sine legitimis causis syná wydźiedźiczáć nie może/ y owszem Mortuus dicitur inuestire viuentem filium. Do ktorych czásu pomienionego okoliczności/ y dispozicyi z niego pochodzacych rozsądzenia / ważnego potrzebá oká / á nie perfunctorium, boć magnæ causæ, magnos iudices requirunt. Dla czego nápisano: Non nisi librato dirimat sententia litem, parte quod ex vtraq; conueniat examine causam.

A mimo

A mimo te circumſtántie/ Præſcriptionem też ná pámięći mieć trzebá / bo finis vnius temporis, eſt principium alterius iuris. Tá ſkoro wynidźie triennalis byle nie interrupta, ſkutek táki przynośi/ á zwłáſzczá poprzyśiężona/ że poſſeſſor dawnośćią záſádzony / ad cauſam potioritatis non tenetur, ále per viam exemptionis, pozywáć go/ á tám iuż y przezyſki / choć in Contumaciam przewiedźione/ ále iż præſcriptią ſą vtwieydzone/ z ktorey reſpektu / y negátiwę ná nie odćináią / płáćić mu muſzą práwá iego / by dobrze y ośledniego / in diſquiſitionem nie przywodząc / ponieważ ipſa præscriptione, y do tego / lege de ſuper publica 1588. iuż tym ſámym eo in paſſu ieſt vgruntowáne. Jednák ieśli zá práwem z inſzey miáry nie ważnym śiedźi / dawność go nie rátuie. Antiqua hæc eſt potius dierum poſſeſſio, & non iuris. Gdyż illicitus titulus, non dat cauſam præſcribendi. A præſcriptia/ od zápiſáney ráchuią Intromiſsiey/ ktora Intromiſſya / ieśli y w przezyſki zápiſána nie będźie / tym ſámym Perlucra z oney máietnośći iſzczone nie bywáią.

Præſcriptio.

NAſtępuie potym / in perſonis potioritas perpendenda, ktora naywięcey w oſobie principalis debitoris, tandem & poſſeſſoris vważáią. Bo quo ad tertiam perſonam, Actoris videlicet, więcey w nim vważáć nie przychodźi/ tylko ieśli ieſt capax iuris ciuilis: á ieśli originali iure

agit,

agit, czyli quæsito? do tego możeli bydź potioritas causæ competens Actor, abo nie? iáko ná przykład: Páni dożywotnia sámá przez się / pro potioritate agere nequit, bo ius debiti, y zapisu mężowego / ponieważ successorem iego nie iest / ná possessorá wlać nie może: Przeto / quo ad principalem debitorem należy/ iż względem zapisu iego / potioritas petitur, to zwyczay koło niego vważáć/ co około wszytkich/ zapisy zeznawáiących záchowywáć się zwykło. To iest: Byláli w nim contrahendi potestas, vel ratione Personæ, vel ratione Rerum. Respectu rerum, swoieli/ á nie cudze onerował dobrá? teli/ co ich był in possessione? czy owe/ co ich był dopiero in expectatione? Ratione záś Personæ, Minorennis, czy adultus? sui iuris, an alienę potestati subiectus? damnatus, an liber? diminutus, an pleni iuris? infirmus, an sanus? Gdyż ći tylko permittuntur contrahere, ktorzy per legem non prohibentur, y podług tych cyrcumstanciy zapisu legalitas, á zátym y potioritas stánowiona bywa. O czym iuż się w wyższym Tráktácie dotknęło / nie iednák ták się dokładnie pisáło / iákoby káżdey osoby własność / y przynależność opisána byłá / gdyż to luculentius circa ciuiles casus, w krotce wywiedziono mieć będziesz. A iż się tu infirmitas położyłá / tedy infirmitatem mentis, chce bydź rozumiáną / bo infirmitas corporis, non impedit Iudicij operationes. Personæ Acz czásem náganiáią práwá/ od zbyt chorych nábyte/ á zwłaszczá/ gdy eo nomine, protestácye iákie/ abo insze dowody zaydą/ á to dla tego/ iż infirmus facile resignat, quod secum deferre non potest. Zkąd dispositio eius nie może bydź poniekąd pleni arbitrij rozumiána. Od bánnitá też zapis zeznány/ ligámentá tylko tráci nie summe. Bo ieśli ex delicto, gdy kogo Bánnit zábiie / y tym excessem dobrá swoie oneruie / z dobr iego iszczona głowy zapłátá bydź musi/ multò magis dług/ winna rzecz iest iścić/ ktory ex in-

D scriptio-

ſcriptione, bona fide pochodźił: pogotowiu / gdy kredytor o bánnicjey iego nie wiedział. Wpráwdźie Conſtitucya 1588. broni zapiſow bánnitowi zeznawáć / wyiawſzy żeby ie in exonerationem ſui od przewodow iureuincẽtis chćiał zeznáć / ále to eo fine práwo mieć chćiáło / żeby bánnit in elluſionem executionis, rożnym oſobom dobr ſwych nie álienował / áni onerował: ſkąd zapiſy tákowe lex publica odmiáta / y onych w żadney cenie nie ſtánowi. Y dla tegoć poſpolićie ſubleuáſciey nie dawáią w tákim rázie / áż cum cõſenſu iureuincẽtis. Przeto ſummá y dług od bánnitá zeznány / może iure vindicari, ále práwem in potioritate, po wſzytkich poślednieyſzym. Donátia iednák gdyby bánnit zeznał / in toto káſſuia / á zwłaſzczá puram, zá ktoraby żadnych pieniedzy nie dano. Lecz kedy pieniądze wźiete / zapiſći nie zapiſem bedźie / ále też ſummá ſumma vczyniona bydź muśi. Reformátia też / ktora w inſzych / reſtauratio rei domeſticæ dicitur, de natura ſui y ex priuilegio Iuris publici, wnieśiona dla bánnicyey mężowey nie tráći / ále in potioritate przećie pozna zoſtawa.

Odpráwiwſzy perſonam principalem, zeznawcę zapiſu: perſoná záś Poſſeſſoris ná wagę przychodźi. Vważa Sedźia / ieśli in ſuo originali iure, czy w nábytym od kogo zoſtawa práwie. Gdyż per transfuſiones czáſem transformãtur iura. Ták gdy Páni wienna wleie ná kogo práwo ſwoiey opráwy / iuż oná opráwá tráći Priuilegium reformationis, y ſtawa ſie długiem proſtym / & exempribilis. Vważ y to / ieśli ieſt præſcriptus, ábo nie? O ktorey preſcriptiey maſz in tractatu Temporis.

Náoſtá-

NAostátek / ex Causa potioritas æstimatur. Ták gdy siestra windikuie swoy posag ná dobrách przezbráciá zárwiedzionych / potior est ex iure suo naturali, przed inszymi wszytkimi kredytorámi / dla tego / że Dos videtur alimentorum causa instituta, ktore / ex vinculo iuris naturalis debentur od oycá dzieciom / ábo od tych ktorzy ná mieyscu rodzicow zostáli: Ale y honestati consulendo dos debetur, gdyż Graue onus puella prę dotis inopia, excurrens in flore ætatis. Wszákże / gdy posag iest od oycá zápisány / iuż nie może actio, pro Causa iuris naturalis być reputowána / gdyż zá tákim zapisem / stawa tanquam Creditrix, in iure iam Ciuili, non naturali.

Causa nád to immutat ius. Ták Páni wienna / ktora szłe zá wtorego męża / ktora byłá aliás inexemptibilis, zostáie zaraz exemptibilis. A iż iest Mulier, aliena possessio, często dla tey przyczyny / od rożnych pot oritate petitur. Et causa priuilegij sui reformatorij, Páni opráwna / posagu coram męża swego pozostáłym nie iest winná płácić. Ex causa do tego conditionis suæ, że iest sub potestate viri, nie tráci potioritatem, choćby reformácya iey nie byłá ad proprium districtum przeniesiona. Ale gdy censere wezyni z reformátiey swoiey / iuż iey ná oney mácietności, ná ktora zászedł / nie może extendowáć / gdyż zá káżdym consensem / co raz zstępuie sie opráwá / ták dalece / iż od kilku wśi / kel tylko iedná wioska zostánie / iuż oná tanta reformatio, quanta in medietate wszytkich dobr byłá / in medietate tylko iedney wieśki zostáwáć musi. Drudzy rozumieią / że zá konsensem vbywa sámey istoty reformátiey. Ale praxis dawna ták rozumie / że nie konsensem / ále zapisem manu coniuncta, z mężem / lub przez nie sáme in forma debiti zeznánym / reformátiey quantitas vtrácona być ma: gdyż ná ten czás / pars mutui cessit in rem eius; ále konsens pretensią tylko reformátiey / z wie- Causa.

 lszych

kßych dobr ná mnieyße przenośi. Secus żáś Páni dożywoá ćnia/ ex causa gratuiti beneficij, muśi długi y onera wßytkie znośić / chceli przy dożywoćiu zostáć / á ieśli nie ná wßytkich dobrach/ ále tylko in specificatis ma dożywoćie / przećie emundando ius suum proportionaliter respondere muśi. Táż Páni ex causa abusus, in periculo dożywoćia zostawa. Owo zgołá/ Ex causa ius metimur. Dla tego y pręscriptio, fauore causæ piæ, ad duplum reducitur. To iest/ gdy sæcularis decem annis, spiritualis viginti præscribit. Co z Státutu Tit: Moniales, wybaczyć snádnie. Gdźie piße. *Æquum enim videbatur, fauore religionis, vt cum illis præscriptio status debeat, vt nuptæ decennium habeant: ipsæ vero vt sponsæ Christi, duplum habeant.* Ztąd zapisy wedle Constituciey 1581. przyczyną długiego milczenia zástárzáłe czyni: ták/ że ich zakład obraca sie w ßkody/ y nie pro vadio do nich / ále pro taxa ad rem principalem accomodata pozywáć muszą. z kauzy respectu, pia legata, przed inßemi legatámi/ choć iednymże testámentem są legowáne/ przodkuią záwße. Z ktorey okázyey/ quæstio occurrit. Gdyby oćiec syná máiąc/ dobrá zápisał Kośćiołowi / synowi nic nie zostáwiwßy. Czyie tu pręponere causam? causam filij, an Ecclesiæ? Lecz iż Doktor Kośćielny napisał o tym: Qui vult Deum instituere hæredem, filium verò exhæreditare, aut fratrem negligere, alium, non me, quærat pro Consilio: dla tego y ia w tym supersednie. Táż kauzá spráwuie / że in militari testamento solennitates non requiruntur. Co y czásu powietrza idem tenendum mieć chcą; gdyż też ná ten czás Bellum inter homines & Deum. Wßákże tákowa prærogátywa/nie śćiąga sie ad otiosos milites, ktorych ná vstroniu multæ inter vina victoriæ, ále tylko tym służy / ktorzy są in pręsenti periculo hostium. Im datur tákowe beneficium propter officium.

Ktore.

Skoro tákową probę wszytkich praw vczyni Sedzia / dopiero rozmierza mieyscá káżdemu z nich práwu / y one wedle istoty ich sadza. Ták / że gdy iest kompetitorow dziesięć / lub też mniey / ábo wiecey / to wedle zápisu káżdego z nich mieysce im oznacza. Priori tempori & iure primum locum, Secundo secundum, Tertio tertium, & sic consequenter.

PO ktorey praw deklárácyey / y ordynku ich. z oney suspensyi / ktora byłá primariè z pozwánym vczyniona / áżby sie Kompetitorowie miedzy sobą rozpráwili / nákázuią wszytkim Aktorom przećiw Possessorowi dyrygowáć kauze. Tam od dekretu Ziemskiego / wedle káżdego Appellácyey / approbácye ábo retráktacye ponowiwszy y decydowawszy: pozwánego też práwo / ábo pozwánych / gdyby iedney máietnośći więcey posessorow było / práwá ná szale biorą / y spráwy kompetytorow ważą. Záczym ieśli iest pierwsze / á choć nie pierwsze / tylko że w dawnośći / wedle Constitucyey 1588. záśiedziáłe / wolnym go czynią / y przy posesyey zostáwuią / kompetitorom facultatem dawszy / iż ieśliby do posesyey dobr przyść chćieli / onego skupili. A ieśli pozne / komu insze mu przed nim przodkowáć każą / iemu iednák optią dawszy: chceśli zostáć przy máietnośći / pierwszemu zápłáć / niechceśli vstap. O wym záś drugim / ktorzy práwy swoiemi zrownáć nie mogą / ták wszystkim wespoł / iáko nayposlednieyszemu z nich z osobná zostáwuią facultatem odłożenia sum pieniężnych przodkuiącym: Gdźie ieśli tanti nie iest / ábo nie są suo malo, vpad práwá swego ponośić muszą / y z oney distribucyey miedzy pierwsze kompetitory máietnośći / nic nie bráć / á zguby swey / tylko ná sámym przekonánym dłużniku / ieśli go gdźie záskoczą / wetowáć.

 Námas

Nám ażeli śie tákowi / dobr conuicti debitoris táxáciy / vkázuiąc Arendámi / y inszemi dowodámi / że tá máiętność pluris constat, niż to / w czym ią pierwszy kredytorowie pośledli / á rem bydź iniquam, plùs possidere, & minùs pendere. Ale w Práwie naszym Koronnym tylko raz / ábo li dwá skazána byłá / do effektu iednák nie przyszłá. Teraz tego Trybunału wzwyczáiáć nie chcą / z tey podobno ráciey / iż kiedyby to szło ná tych áffektácya / iéby musiáło y ná possessoris postulátia. Boby tákże vkázowal / że dobrá ták wiele nie wynoszą / ile ná nich summy iego / zkąd żądałby táxácyey. A ono nie táxácyą rzeczy zbywáć trzebá / ále płacą pierwsze práwo máiącym. Lub dobrá tyle nie stoią ile masz ná nich / przecie tyle z nich iśćić trzebá / ile iest Aktorowego / przed possessorowym pierwszego práwá. Aliàs lex pessundaretur, ktora niechćiáłá mieć w tey mierze inszego obyczáiu / iedno táki. Masz pierwsze práwo / zostań przy máiętnośći. Nie masz / precz od niey. A chcesz przy swym zostáć ? spłać pierwszemu / dáley nic. Ponieważ iákoby tu práwo dwie rzeczy wykonáć chćiáło. Naprzod: Sumptuosos retinere in officio, bo trudno pompe stroić / kiedy ná nie nie dodádzą; á potym owych rei iactura mulctare, ktorzy dodawáią / byle tylko z máley / to płátem / to pieniądze wielkie gromadzili summy / chcąc śie prędko pánoszyć. Co bárzo consultissimum, bo zá tym duo maxima fugarentur vitia. Lichwá y zbytek. Od lichá podobno lichwá rzeczona / bo licho czyni Láćinnikem Fænus, funus názwáne. Cùm tristes venêre calendæ, nummos, vnde, vnde extricat. A Luxus záś / populator opum, to są sobą nieśie / że mu semper adhærens, infelix humili gressu comitatur egestas. Przeto w tákim rázie / legi standum, ále záś z owymi / co bona fide szli / æquitate procedendum.

Práwo iednák Wołyńskie / ten obyczay nieśie /

iż wie-

iż więkßą summę máiący / spłáćić mnieyßemu powinien / ábo więc obádwá iednemu spuśćić dobrá. Wedle tegoż práwá / Táxácya dobr in casu præmisso nákázuią / y do Sądu Ziemskiego odsyłáią. ktora ták / iáko koło Lustrácyey iest zwyczay / odpráwuią: strony iednák sáme poprzyśięgáć podáne Inwentarze muszą.

PRzy tákim Práw rozporządzeniu znáyduią to / że in diuersis bonis par ius habentes, ad Causam potioritatis non tenentur. Gdzieby też dobr tych kto nie trzymał / względem ktorych go pozywáią / vwolnion zostawa ab impetitione litis. Nihilominus przydáią ad intromittendum Actorem, woźnego z ßláchtą / á iemu nie denegowáć nákázuią sub Taxa. A gdy opeyá stánie przy possessorze z iednym kompetytorem / żeby ábo ab Actore wziął pieniądze / y z dobr vstąpił / ábo Aktorowi zápłáćił: interimby z drugim kompetitorem rozpráwá przypádłá / z ktorym w ßránkách stoiąc / prosiłby suspensy / áż ad determinationem optionis, tedy zwyczay iest / że go támże iudicialiter strona requiruie / áby się zárąz declárowáł / ieśli chce bráć pieniądze swoie / ktore chćiałby bráć / on mu ie gotow oddáć / y owemu pierwßemu / ták ex iure quæsito, quã ex iure suo satisfacere. Zkąd tákową odćináią suspense. Gdyż też Aktor oblatią przeydźie possessorá / to iest / że mu gotow summę y przezyski oddáć / á ten tylko iśćiznę chce wroćić / tedy Actorem sequitur oblatio talis.

A iż się też trafia / ácz rzadko kredytorom / concurrentiam czynić cum Fisco, tedy to practicatur. Iż Fiscus, tanquam successor vltimus, possessione

poste

posterior æstimatur, ále ná ten czás tylko / gdy ex pœna succedit: bo in alio passu iuris inße ma iudicium sui. Est autem in eo casu successor vltimus, bo go 1588. Constitucya/ ad successionem áż post octauum gradum, to iest/ post omnes wokowáłá: gdyż legistowie/ iáko sex ætatibus mundi hominis status finitur, ták teź ad sextum tylko gradum cognationem extendunt. A drudzy tylko do tad/ gdźie śie iuż doymowáć godźi/ one determinuią. Post octauum igitur gradum vocans, vltimum vocat, quem nemo sequitur. Záczym ieśli in vno casu to ex lege obseruatur, in alio quoq; de eiusdem iuris præscriptio obseruari debet.

ZOstawa ießcze Euasio przy tym tráktaćie / non prętereunda. O ktorey/ rożnie iest rożnych iudicium. Rozumieią iedni/ iż Euásia cáłą kauzę potioritatis tráći. Drudzy że tylko sam termin: w czym causam potioritatis, cùm causa exemptionis rownaią; powiádáiąc/ iáko in causa exemptionis, Euasio tylko termin gubi/ ták in causa potioritatis, gdyż też tu ten iest effekt potioritatis, że kredytor v kredytorá ná skupie zostawa. Wiec y causa potioritatis z przewodu práwnego rośćie/ á iáko in executione rei iudicatæ, ták y tu Euasia negocium principale znośić nie może: secus, gdyby causa potioritatis z gołego pozwu / bez przewiedźionego processu/ nec conuicto principali, podnieśiona byłá / tám Euasio potioritaiem znośi/ dla tego/ że kauzá tákowa / in vim deportandæ citationis, w ktorey Euasio idźie/ instituta esse, de iure æstimatur.

PRÆ:

PRÆSCRIPTIO IN CRIMINALIBVS.

PRaxis dawna/ máiąc po sobie Státut/ iż Tempus recentis Criminis, annus & sex hæbdomadæ, definitiuam pręscriptionem, te Criminału wßelákiego kłádźie/ że zá wyßćiem roku y ßeśći niedźiel/ nie może go nikt práwem popieráć wiecey/ gdyż y Constytucya 1556. w Exceptách Mázowieckich *Tit: o* præscriptiey imienia w głowczyznie/ expresè tymi słowy docet. Iż ieśliby *in Causis Criminalibus infra annum* kto nie czynił/ tedy *non criminaliter, sed Ciuiliter* ma czynić / *in iure Terrestri.* O czym tenże Statut de recenti Crimine, zda się similiter suo contextu mowić. Gdy piße, *Ad Capitaneum nemo citari debet, nisi pro recenti crimine, Tempus autem recentis Criminis, annus & sex hæbdomadæ.* To słowo Ad, ponieważ oboygá opis/ ex vno tenore legis dependet, wiąże prosecutionem criminis, do pewney Iurisdykcyey/ y do pewnego czásu/ ktory skoro wynidźie/ iuż nie ad Capitaneum, á zátym nie Crimiaaliter, ále do Ziemstwá / á zátym Ciuiliter pozywáć muśi. Praxis zásie teráznieyßa wywodźi to/ że ten Státut de recenti Crimine, nie stánowi tego / áby zá wyśćiem roku y ßeśći niedźiel/ nie miał kto Cryminału popieráć / ále to z niego mieć chcą/ iż Stárostowie nie tylko quatuor articulos sądźić/ ále też wedle Státutu malefactores còercere powinni / záczym gdyby się w iurisdikcyey ktorego Stárosty stał tákowy exces/ ktoryby ex feruore recentis Criminis celerem executionem potrzebował: coby v sądu Krolewskiego dla odległośći/ ták snádnie wykonano być nie mogło/ gdyż w one czásy Krolowie Polscy etiam extra fines Regni, bellis detinebantur; tedy dla predßey spráwiedliwośći / executią zbrodni/ in recenti popełnioney/ v Stárosty mieyscá onego / gdźie patratum Crimen náznáczono. A iż rozni rożnie prácktykowáli recens Crimen: bo iedni wedle Státutu: *Nemi-*

nem captiuabimus, &c. Illo tamen excepto, qui in publico maleficio deprehenderetur. Z tego słowka *in*, miarkowáli recens crimen, in actu ipso consistere, post actum desistere. Drudzy zaś ináczey? Iiszy teższe inszym cyrklowáli ie czásem. Lex tandem nastąpiłá/ ktora y tempus recentis Criminis, to iest/ rok y sześć niedziel náznáczyłá / y władzą Stárośćią/ aduertendi in recentia Crimina, in metas designati temporis interklubowáłá / iż poki rok y sześć niedziel nie wynidą/ do Stárosty/ ták pro recenti Crimine pozywáć ; ták wynidą / nie iuż od prosekucyey Cryminału odpadáć / ále przed Krola sámego/ consueta iuris via, dálsze práwo kończyć. Gdyż Statutem sub Tit: Priuilegium Iurisdikciey Krolewskiey tákowe kauzy bez præscriptiey są reserwowáne/ co ex contextu legis patet. *Dum modo Causa, vltionæ sanguinem non requirat, cuius cognitionem pro bonis, & nostris successoribus reseruamus specialiter.* Iákoż y Constitucya Anni 1563. Tit: Ordinatio Nouorum Iudiciorum Causæ merè Criminales, y gdźie idźie o gárdło/ sądowi Krolewskiemu są excypowáne. Záczym Státutem pomienionym / nie præscriptia Criminis iest położona / ále celerioris prosecutionis , vt recentis Criminis, á przy tym władzy Stárośćiney czás zámierzony. Gdyż przed tym dla vhámowánia swey woli / nie tylko Stárostom władza obostrzona byłá/ ále tez Iustitionarij po Powiátách post ánowieni byli/ ktorzy srogośćią swoią ták sie potym náprzykrzyli/ áż Státutem Władysłáwowym/ sub Tit: Priuilegium zniesieni zostáli/ co ex contextu eius wybaczyć snádnie/ gdźie pisze. Item sponpemus, *Quod in nulla terra totius Regni Poloniæ Iustitionarum constituere volumus, vel quomodolibet surrogare.* Stárostom tedy/ vices iudicij sui in Crimina exercendi, do czásu Krolowie przez ten Statut delegowáli. Iáko y w inszych Sprawách przed tym czynili. Co z Státutu sub Tit: Iudex, obaczyć káżdy może / á miánowićie z owego páragráfu. *Etsi*

in alis;

in aliquo impedimento fuerimus præpediti tunc sex vel ad minus quatuor Baronibus, per nos Iudici & Subiudici adiungendis, &c. Ipse Iudex cum subiudice, vna cum dictis Baronibus, eandem quæstionem seu Causam hæreditariam, definiendi & cognoscendi habebunt plenam facultatem. Aliâs, kiedyby pręscriptio Criminis miáłá być ták ściśłym czásem záwártá/ musiáłáby wdowá/ ktora/ non nisi sexennio; Maritata, ktora alioquin decennio præscribit, vpad krzywdy swey ponośić; Constitucya też wzwyż pomieniona Anni 1576. nie iest lex vniuersalis, ále particularis, sámemu tylko Woiewodztwu Mázowieckiemu służąca/ y dla tego miedzy exceptámi położona. Czym sámym dano znáć/ że in lege vniuersali aliter continetur, aliâs non exciperetur, si in iure communi idem haberetur: z tákiego tedy wywodu práktykuie práxis nowa/ że non præscriptione, sed innocentia purgari debent Crimina. Póty káždy bánnit/ póki bánnitiey nie zniesie: póty infamis, póki infamia nie cessat: póty in criminalibus seruus pœnæ, póki innocentia non diluit Crimen. Záczym y w rok/ y po roku/ y dáley/ záwsze wolne popárćie Cryminálu mieć chcą: Ztąd pro pœna publica, videlicet Sessione Turris, præscriptionem agendi nie záłożono/ owszem gdyby bliższy milczeli/ Vrzędom Crimen prosequi nákazano. Gdyż Reipub: záwsze interest, ne Crimina maneant impunita. A wielkaby z præscripcyey niespráwiedliwość vrosłá/ y Exces vczynić/ y żádney zań káry nie odnieść. Jeśliże in Ciuilibus obligatio triginta annorum transformatur in hęreditatem, sequitur in Criminalibus, że protestatio Criminalis diuturna, obraca sie in inculpati infamiam, ták iákoby był notatus. Jeśliże præscripta bannitio w wieczną obraca sie bánnitią / á iáko pręscripta Criminalis protestatio nie ma obwinionemu wieksżego przynieść periculum iuris? Tu dawna práxis pyta sie: Jeśli præscriptiey Crimen náznáczoney nie ma / kiedyż

wáć Powodá? ktory zá niepopárciem Crymináłu / miałby in talionem wpádáć? Paucis ná to noua reſpndet praxis: vkázuiąc o rzeczách / ktore ſie poczćiwośći dotyczą / Conſtytucyą Anni 1565. z ktorey wywodzą / że Talio nie może extendi tylko ze dwu przyczyn: Gdyby iniuria merè Ciuilis, in actum Criminalem wokowána byłá / á gdyby przez dekret iáwnie vkazáło ſie / że pozwány niewinnie á potwarnie był pozwan / záczym non ex tempore, ſed ex euicta calumnia Talio pendi debet, Bo poniewaź Talio nic inſzego nie ieſt / iedno repaſſio, ſcilicet, vt damnum illatum ſimili damno penſetur. Tedy iáko Powod ex probationibus accuſationis ſuæ chćiał pozwánego in reatu pokonáć / ták pozwány z dowodow tylko niewinności / á nie ex temporis menſura, ſpatioque, onego z ma o Talionem przywieść. Te ab vtrinque, pro & contra wywody / nie bez tego / áby nie potrzebowáły pilney ſedziego vwagi / átoli ná Seymie teráźnieyſzym / proſecutionem nakazano kauze / lub przez czás niemáły w zániechániu zoſtawáłá / tym ſámym podobno reſpektem / áby ſecundùm iuſtitiam, pœnæ noxæ ſit vindicta. A pogotowiu / że v nas prawá o tym własnego wyráźnego nie máſz / áby gdy kto do Roku y ſześći niedzieło Kryminał nie pozwie / nie miał on pozywáć więcey / gdyż Statut állegowány / ad recens tylko Crimen śćiąga ſie / á nie dáley / iáko ſie wyżey o tym nápiſáło. Iednak legem cum lege konkorduiąc / rozumiałbym iż tylko recentis Criminis præſcriptio annus & ſex ſeptimanæ. A proſecutionis Crymináłu trzy látá / według Státutu / ktory diſertè ták mowi. Statuimus, vt ſi quis de Crimine homicidij vult accuſare, vel agere contra aliquem pœnam pro capite, ſibi cupiens vendicare, antequam tres anni elabantur à die Criminis commiſſi, hoc in Iudicium deducat. Alias tribus annis elapſis, obſtabit præſcriptio.

Succu-

Succubitio in Causa Criminali, per non satisfactionem dillationi infirmitatis, quomodo practicatur?

STatuti expressa verba. *Super allegatam ægritudinem, si non iurauerit, talis succumbet in Causa sua ipso facto.* Ktorych słow trzymáiąc się stára praxis/ omnino decidute/ że non satis faciens dillationi infirmitatis, ma zostawáć ipso facto in reatu conuictus, & ad pœnas legum condemnatus. Nowa zás práxis distinkcya czyni actionum Ciuilium & Criminalium, ktore kauzy/ táko sáme są rożne od siebie/ ták też rożny Proces/ y effekt Processu rożny miedzy sobą máią. Záczym gdy Státut tenże mowi. *Si reponens permiserit se in lucro condemnari, & in termino concitatorio ad satisfaciendum, negaret se comisisse, iurare debet, si autem non iurauerit, vel se absentauerit, succumbet in sua causa.* Z tych słow wywodzą to/ że Státut de Ciuilibus causis tráktuie/ nie de Criminalibus, gdyż w Kryminalách (wyiąwszy Casum legis, ktory dopiero Constitutione Anni 1613. Tit: sposob termini facionati, iest wyrázony) terminum concitatorium ad satisfaciendum nie bywa/ ktory tu położono: á pogotowiu/ że inszy iest respekt bonorū, gdźie tylko o kálete grá idźie/ á inszy vitæ, gdźie idźie o gárdło/ o honor. Oboygá tego priuationem, dillationis succubitio nie przynośi/ ále wedle Constituciey 1588. probationes, documenta certa, manifesta, notoria & sufficentia: gdyż Crimina, ex facti qualitate noscuntur. Zkąd Constitucya 1609. iuxta qualitatem excessus z wystepnymi postepowáć káże/ co ex succubitione moderari nequit. A Constitucya 1598. nie dilátiey succubitią/ ále te probationes, pœnam inducentes kłádźie: *Gdyby zabił vmyślnie, gdyby z Skrutyniey vkazało się to* manifestè.

Aliâs, gdyby miáło bydź indeczey sequeretur by to/ że

 y niewin-

y niewinny mogłby ták bydź pokonány/ á wßytkie práwá/ y æquitas sámá/ pœnam in non peccantem non extendunt, gdyż tylko Actus nefarios legum seueritas insequitur. Jeśliże/ gdy sie kto záwezwie ná Dilátią skrutiney deducendi, nihilominus nie wywiedźie go/ non succumbit przez to in Causa, ále go przećie ex scrutinio Actoris sądzą; choć to dilátia tákowa maioris est importantiæ, bo in principali, super probationem innocentiæ wźięta/ y ex defectu tey miáłaby succubitio nástepowáć Cause. Multò magis, ex dillatione infirmitatis, succubitio decernowána bydź nie ma/ ponieważ termini tylko dilatoria iest non vero negotij principalis. Jáko talio, tylko ex succubitione dowodow skázywána bywa/ ták y tu succubitio in reatu, niżkad inąd/ tylko ex ijsdem probationibus sententiari debet. Przeto praxis teráźnieysza konkluduie: Sit proprietas in verbis, in verbis autem veritas. Niech to ták będźie / że te brzmią w Státućie słowá/ ále ad Ciuiles referenda Casus, nie ad Criminales. In Ciuilibus, iż maior dillatio, maioris dispendij Causa, nagrádzáią zwłokę succubitią/ że y vadium, y to/ co ex processu interest, płáćić każą. In Criminalibus, iż tám o zdrowie idźie/ nie o dispendiũ z mieszká: à periculo Capitis, nullum periculum maius; dla zdrowia drugi wßytkę substáncyą pußczał/ mowiąc: Hanc animam concede mihi, tua cætera sunto. Dla tego per succubitionem dilationis, stráta honoru/ y zgubá vitæ, nástepowáćby nie miáłá: bo przez te dwie Niedźieli Aktor dla dilácyey pozwánego/ nullum dispendium honoru swego poniosł/ procz sámego wypytlowánia mießká. A honoris tylko iactura, honore pensari debet. Záczym nie więcey/ iedno co ex natura dilationis & processus pochodźi/ to in vim succubitionis rependi debet.

Coż tandem? to Damna owe/ y sumpt dwuniedźielny/ á iż

á iżli

á ieśli ſie dáley powlecze/ tedy totius illius interualli iacturã Aktorowi nágrodźić/ y nie pierwey do experimentu ſuper negotium principale przyſtepowáć / áż mu wprzod erogata odłoży. Co y ſáma dilatia zda ſie idem affectare, boiey nie ináczey pozwaláia/ tylko ad repoſitionem nuntij poſſeſſionati, tym reſpektem / iż ieślby ſie go pozwany odprzyśiągł / Actor nihilominus áby vtraty y zwłoki ſwoiey ná reponenćie wetował. Zkąd y według Wołyńſkiego práwá/ choroby do tąd kopámi płácą/ bo iż przez tákową dilatia terminus tylko differtur, nie może też być iedno termini diſpendium nágradzáne: wſzákże do tąd/ nie trafił ſie v żadnego ſubſellium zá czáſu ſtudium mego/ tákowych rátionáciy caſus, dopiero ná przeſzłym Seymie/ w ſpráwie pewney był ágitowány / á potym w deliberácyey J.° Krolewſkiey Mći/ dla vgody ſubſequenter náſtepuiącey/ indeciſus zoſtał.

Caput Banniti.

IVdicata Seymowe Trybunálſkie / wzwyczáiły iákoś te communem Iudiciorum ſententiam, że Caput Banniti, in legis vindictam vocari non poteſt· Bydź może/ że ſubſellia ták wyſokie/ vwáżną záwſze tákowych ſwych wyrokow miáły/ y do tąd máią rácią. A podobno nie inſza / iedno żeby contemptus magiſtratuum, & iuris publici gory nie brał/ ktory w bannitách ieſt iáwny. Jednák nie káżda bánnitia z vporu / y zniewagi práw pochodźi / śiela ich niedoſtátek przynośi/ przed ktorym/ nie tylko bánnitia/ ále y ſáme nedze trudno wypedźić z domu. Ktoś powiedźiał: że Homicidium banniti magis tollerabile, quàm laudabile. Nie moge ia rzec / iedno iż intollerabile, quia nec laudabile. Bo vlciſcendi potius libidine, quàm amore iuſtitiæ committitur. Niech on będźie bánnitem iákim chce / przećie homo poſſeſ-

ſio Dei,

sio Dei, y práwo generálne/ od sámego Bogá podáne/ nie excypowáło tám żadnego/ do zábićia priuatim wolnego / ále simpliciter. Non occides. Lex autem est lingua Diuinæ voluntatis. Zkąd przychodźi mi de iure nostro in contrarium rationes położyć/ nie dla tego/ ábym miał iudicata refutowáć/ absit: ále ná zágęßczone złe roboty páćrząc/ ábym vkazał/ że ći/ co sobie śćielą zá wczásu ad impunitatem drogę/ ládá o co przez substituty / w odległych Grodách bánnuią/ á potym onych zábiiáiąc/ nie mogą allegatione bannitionis pœnam homicidij vchodźić.

Impunè tedy rozumiałbym / zábity bydź może bánnit / ieśli o táką zbrodnią iest bánniowány / o ktorą per magistratus iustè occidi potuisset. A to dla tego/ że tákowy bánnit/ seruus est pœnæ, y w zábiciu iego censetur executio per acta crimine demerita. Lecz ieśli Sędźia/ per legem, nie mogł bánnitá zbáwić gárdłá / sequitur, że priuatus nie mogł go impunè zábiiáć. Gdyż priuato non datur maior potestas, quàm legi publicæ.

Bánitionũ distinctio.

KTora rátia znáć miáło kiedyś práwo náße przed oczymá swymi. Bo in volumine legum, miánowićie w Constituciey 1569. Tit. Dekret ná sądy nowe przeßłe. Vczyniło dystinkcyą bánnitiey/ Criminalem iedne/ drugą Ciuilem názywáiąc. Ktorych oboie náture támże záraz tymi opisuie słowy. *Et nihilominus* Stárostá ma sie stáráć / iákoby tákiego wywołáńcá poimał á wśádźił/ ktorego gárdło *in gratia nostra*. A to sie ma rozumieć / *in bannitionibus Criminalibus*, á *in Ciuilibus* wedle Státutu dawnego / y processu *iuris* opisánego. Z ktorey dystynkcyey patet, że vtroque modo bannitus impunè

punè occidi non poteſt. Bo ieśli Ciuiliter, o dług/ o ſzkody / ábo krzywde inſza był bánnit / prawo nie każe go zábijáć / nie tylko prywatnemu człowiekowi/ ále áni ſámemu Vrzędowi/ ktory ma gladij poteſtatem. Bo Conſtitucya 1588. Tit: O imániu Wywołáńcow / expreſsè wyráziłá / że tylko imáć go wolno/ y ná dnie w wieży chowáć/ ad ſatisfactionē parti. Dokłądáiąc támże záraz. *Toż będzie wolno czynić, y ſtronie* Iureuincenti, *y dać go do Staroſty do wieże.* Ktorymi słowy/ nie tylko zaboiu/ ále y więzienia prywatnego zákázuie. A ieśli Iureuincentem & Magiſtratum ták ćiáſno vieto? że nád práwo z bánnitem wiecey poczynáć nie może? Jákoż ow priwatny bedąc/ co y práwá z nim żadnego nie wiodł / y ten iáko żyw nie był mu nic dłużen/ quo iure żechce dálſze mieć gránice licentiey ſwoiey? że mu y zábić wolno było/ y zábićie to gotowa impunitatem przynieśćby mu miáło? Pieknie ieden powiedział. Pecuniæ debitæ, bona debitoris, non corpus obnoxium eſſe. Quid enim de rebus, ad pretium humani corporis conferri poteſt?

A nie tyko Ciuiliter, ále áni Criminaliter bannitus, impunè zábity bydź może. Stáre práwá nie wyráziły caſum, ſuper quo bannitio Criminalis extendi deberet, krom iednego w Státućie mieyſcá/ ſub Tit: Proceſſus L. *Nihilominus, ſi non obſtante iſto proceſſu, &c.* Gdźie piſze/ iż bánnit/ wzruſzáiący Executią przez Stároſte w dobrách iego odpráwiona/ & contra brachium Regale ſe defendens, ma bydź iáko iuris communis violator imány / y iáko infamis reputowány/ z dokłádem. *Etiam in corpore puniendus.* Quo contextu, bannitionem Ciuilem, in Criminalem práwo obraca / ex cauſa præmiſſo. Nie iednák onego ná gárdle pierwey kárác roſkázuie/ áżby poſt bannitionem grauior pœna, videlicet infamiæ, vt potè, ex nouo delicto, violati ſci-

licet iuris communis, demerita byłá ná nim decernowáná. Crescente enim Contumacia, crescit pœna. Nowe záś práwá/ niektore to tylko co w stárym było/ w sobie záwárły/ á drugie / certos Criminis Casus, mimo pomienione / Criminali bannitione vindicandos, położyły. Jest Constitucya 1609. *L.* O ludźiech swowolnych. Tá w Státućie wyżey dotknionym / iuris communis violatorá położonego rzecżelniey z cyrcumstáncyey/ zbrodni/ y excessu / ták opisuie. Że iuris communis ten iest violator, ktory woyská swowolne zbiera/ chorągwie podnośi/ kupámi chodźi/ zá gránice wpada/ w dobrách gwałty y krzywdy czyni. Táki iest violator pokoiu / á zátym perpetuò bannitus, táko y Criminaliter bannitus. Constitucya záś 1598. *L.* O mężoboystwie z ruśnice/ y tego mieć chce perpetuo bannitum, ktoryby z ruśnice zábił ábo ránił.

Z ktorych praw/ boć antiquæ leges dant nouis authoritatem, nouæ verò antiquis interpretationem, abundè constat. Że Szláchćic nie o ládá co Criminaliter ma być bánnitowány / ále non nisi pro excessibus præmissis, qui sunt grauissimi, gdyż pœna delicto commensurari debet. Ani sufficit inculpasse, & in contumaciam condemnasse; ále trzebá legalitatem bánnitiey / etiam contra extinctum, scrutinio dowieść / że iusta bannitio, bo iusta fuit accusatio, A to dla tego / że práwá táko pilnie strzegą honoru szláchecкiego/ y zábiegáią potwarzy ludzkiey/ ták też rzetelnie dołożyły/ miánowićie w Constitucyey 1589. Że ći są proscripti & banniti, ktorzy legitimè condemnati. Zkąd nie sámá tylko bánnitia in Contumaciam otrzymána/ rázíku znikáćby trzebá/ ále y dowodem skrutyniey / że legitimè iest otrzymána/ do testimonijs, reatus obiecti conuincitur, y przeto w Constitucyey 1609. dołożono. Iuxta qualitatem excessus

znimi

z nimi postepowáć. Postepek ten nie może bydź miárkowány tylko ex scrutinio. Scrutinium ma vkazáć/ godźienli był bánnitiey/ábo nie? Constitucya tákże 1598. dwie cirkumstáncye kłádźie. Jedne/ gdyby zábił/ábo ránił vmyślnie. Druga gdyby ex scrutinijs vkazáło sie to manifestè. Oboie te okoliczności; vmyślnie y manifestè; non euincuntur ex condemnatione, sed ex scrutiniorum deductione. Ztąd y pœna talionis, non nisi scrutinio euincitur, bo y Conuictio reatus, non nisi ex eodem statuitur.

Tych tedy bánnicyy Kryminálnych przyczyny Práwo opisawszy/ opisáło y Executią ich/ Komu ią należy czynić? Statut ten dawny/ ktory sie wszwyż állegował/ zákázuie sámemu náwet Vrzędowi gwałtow/ multò magis zaboystwá: bo pisze. *Non inferat violentiam, nec sinat quenquam verberari, aut vulnerari.* A náostátku mowi: Juxta *Maiestatis Regiæ votum, per Regiam Maiestatem puniendi.* To non per homicidam? Nád to/ in Corpore, non in vita. Bo pœna Corporis wieżá/ á vitæ gárdło: náktorym/ gdy chce práwo kogo karáć/ vt pro inuasione specificè wyraża. *Vti violator securitatis domesticæ, vita priuabitur.* Constitucya záś 1589. Vrząd/ *legitima* (inquit) *iuris via* przećiwko nim Exekucya czynić ma. Constitucya 1564. Ktorego gárdło *in gratia nostra.* To do J. K. Mći po Informácyą posłáć/ á nie priwatnie zábijáć: Vrząd nie mogłby go tráćić/ iedno zá Informácyą Krolewską/ á ten iáko co zábił? Subtraxit go gratiæ Principis, czym sámym wziął mu gratiam vitæ. Iudicium vltimum nád bánnitem dáne Principi, tanquam supremo Reipub: & Ciuis in ea ægrotantis medico. Vczony Medyk/ co plastrem goić może/ brzytwą nie rázi. Ták y Princeps tentat prius remedia, quàm sanguinis pœnam. Jest v nas wieżá/ Carcer corporis & squallor carceris, á zwłaszczá

ſzczá dwuletnia ná dnie w Wieży ćiemney ſpekuláćya okiełzna by náyByſtrzeyßa ſwawola/ y dla tego po Informácya/ iáko po recepte/ iuxta qualitatem morbi, poſtáć trzebá. Bo extremis tylko morbis, extrema remedia adhibenda. A cum perditis perditè, ne alios inficiant, cum ipſi emendari non poſſint. Ieśli pro homicidio, modo non ſit tyrannicum & inſidioſum, non eſt pœna ſanguinis, ſed turris, á iákoż o dług proces przewiedziony y bánnicya / priuatione vitæ iſzczona bydź ma? Vitâ priuari debet, qui priuauit, non qui ſe ſuaq́ue innodauit.

Wiec dziwem to bydź muśi/ pozowia ná Seym/ ábo lity ná Trybunał / kryminałem bánnitá / zádádza mu bánnitio / znáyduie ſąd káżdy/ iż mu o wiekßa rzecz idźie/ (to ieſt/ o Infámia/ ábo gárdło) od ſpráwy odepchniony bydź nie może. Ieśli nie może bydź záraz imány y trácony: to znáć że nie ieſt extra protectionem legis poſitus? á ieśli ieſt in protectione legis, czemuż iego ma bydź inuindicabile caput? A pogotowiu/ gdy ieſcze in contumaciam bannitus: gdyż práwo tákowym ſaluum beneficiũ Euaſionis iuratoriæ zoſtáwiło: zkąd colligitur, że bánnit ſanabilibus ægrotat malis, y z tego reſpektu/ w opiece pewney práwá poſpolitego chodźi.

Dość famoſum ieſt Crimen, Præda, y licowna obiercz/ á przećie práwo poſpolite/ wedle Conſtitucyey 1613. tákowego zbrodnia / nie záraz ná gárdle/ ábo honorze / per condemnationem lucri karze / ále reſtitutionem rei ablatæ, cum refuſione damnorum, ſub pœna infamiæ nakázuie / wyiąwßy / żeby táka ßárpánina zaboiem / ábo krwia rozbitego / zbryzgána byłá. Tegoż Seymu 1613. Vchwała/ práwo/ o rozboiu/ ábo náßćiu ná dom/ ná gwałtowniki depoſitow poćiągnełá; á przećie conuicti in eo reatu, nie záraz ad pœnam inuaſionis, ktora ieſt vitæ & honoris, condemnantur, ále

reſti-

restitutionē tákże depositi, sub pœna infamiæ sententiantur. W ktorych excessach/ ieśli ták lentè práwo idźie / á ták z bánnitem ostrzey iść ma ? ktory zbrodniámi tákimi / mogł nigdy nie mázáć reku swoich.

Aleć y z nátury sámey bánnitiey/ prosequibile Caput bannitorum bydź muśi. Gdyż bannitio nic inszego nie iest/ iedno Diminutio: á Diminutus, censetur in parte aliqua reseruatus. Jákoż zapisy czynić / bánnitiey sámey in Contumaciam przewiedzioney odprzyśiąc sie/ y satisfákcyą przewod znośić może: y w tym tylko diminutus, że go imáć wolno: co ná swobodnego szláchćicá impunè cadere nie może. Jeśli tedy in parte iuris reseruatus, czemu też in parte iuris nie ma bydź iudicatus? Przynamniey / niechby wieżá byłá skazána/ ieśli zapłátá głowy/ nie miáłáby bydź decernowána/ gdyż sámo homicidium, & vsurpata gladij in parem iurisdictio, publicum iest Crimen, publicâ też pœnâ ma bydź plectendum. Nie iáko drudzy mieć chcą / żeby głowá tylko byłá wygrána/ á wieżá strácona: Boby to rad wykonał homicida káżdy. A multò magis, ieśli in tractu temporis frysztu iego bánnit zábiey / miáłoby plenarium statui, tanquam pro Ciue Iudicium.

Co ieśliby stánąć nie mogło. Wiec insistere deductioni diminuti. Niech w tym bannit bedźie diminutus, że pro Capite eius, dimidia tylko pœna, & dimidia solutio sententiabitur.

PRÆMONITIO.

MVLTA non ſuo loco poſita, plura omiſſa, alia in tempus aliud relata, vides Lector, ſed quæ tandem res poteſt eſſe, eadem feſtinata, ſimul & examinata? Judica vel inde, etiam otij mei negotia, quæ in mente opus diſpoſitum, ſub explicatum tamen calamum mittere non ſiuerunt. Tàm immaturum partum luci non dediſſem, niſi quorundam authoritas, cui me obſecundari neceſſe fuit, inſtitiſſet. Tùm quòd obſcura planiùs, imperfecta ſolidiùs, breui à me cognoſces, ſi præſentium gratus fueris. Ciuilis enim & Criminalis iuris noſtri caſus, non ſine impenſo labore percurres, legumq; concordantijs veſtitos obtutui paro, & rem, vix non conſumatam habeo. Verùm & exhinc, abundè diſcere potes. Satis eum lucrari, qui à lite diſceſſit. Finem litium, finem ſolicitudinum eſſe. Si ipſe ſapis. Mauis ſemper tenuiter componere, quàm pinguem ſententiam expectare. Quia multi labores, maiores ſumptus, maximæ moleſtiæ, & quod caput eſt. Dubius litis euentus.

VALE.

Non numerandæ ſunt, ſed ponderandæ ſententiæ.

Certa lex, ob incertam æquitatem, non deſeratur.

Non poſſunt, qui ipſi legibus tenentur, leges in iudicando religioſe defendere.

Patientia, pars iuſtitiæ.